

Odbor za dijalektologiju Razreda za filološke znanosti HAZU
Zavod za lingvistička istraživanja HAZU
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

14. ZNANSTVENI SKUP O HRVATSKIM DIJALEKTIMA

(program i knjižica sažetaka)

1. i 2. prosinca 2021.

Vijećnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, Zagreb

<http://ihjj.hr/14dijalekti/>; 14dijalekti@gmail.com

Organizacijski odbor:

Mira Menac-Mihalić (predsjednica Odbora)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Martina Bašić (tajnica)

Zavod za lingvistička istraživanja HAZU

Lobel Filipić (tajnik)

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Marija Malnar Jurišić (tajnica)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Anita Celinić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Željko Jozić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ivana Kurtović Budja

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Mijo Lončarić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (u mirovini)

Vesna Zečević

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (u mirovini)

PROGRAM

Vijećnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

1. prosinca 2021.

9:00–10:00 **POZDRAVNI GOVORI**

Predsjedavajući: Ivo Szucsich i Diana Stolic

10:00–10:15 Domagoj Vidović i Ilija Vukotić
Leksik govora sela Zupci kod Bara

10:15–10:30 Ekaterina Jakuškina
*Praslavenske leksičke inovacije
na hrvatskom jezičnom području*

10:30–10:45 Joža Horvat
*Prilog proučavanju leksičke varijantnosti:
'mrkva' u hrvatskim govorima*

10:45–11:00 Tjaša Jakop
*Koruzništvo po slovensko:
narečna poimenovanja za koruzo
in z njo povezana opravila*

11:00–11:15 Katarina Lozić Knezović
Romanizmi u govoru Mravinaca

11:15–11:30 Suzana Todorović
*Diahroni pogled na izbrane romanizme
v pomjanskem narečnem govoru*

11:30–12:00 **RASPRAVA**

12:00–14:00 **STANKA ZA RUČAK**

Predsjedavajući: Domagoj Vidović i Ante Jurić

14:00–14:15 Dunja Brozović Rončević
*Lingvistička geografija Hrvatske u europskome
okružju (LinGeH): novi geolingvistički projekt*

14:15–14:30 Nikola Vuletić, Vladimir Skračić i Hrvoje Bazina
*Jezični atlas pomorske i ribarske kulture
Dalmacije i Kvarnera (JAPRK)*

- 14:30–14:45 Ivan Magaš
*Istraživanja novoštokavskih govora
zadarskoga područja u 21. stoljeću*
- 14:45–15:00 Ivo Szucsich
*Ozvučena knjiga sa snimkama
iz hrvatskih sela Gradišća i susjednih zemalja*
- 15:00–15:15 Maria Latchici
*Karaševskohrvatski govori
na početku XXI. stoljeća*
- 15:15–15:30 Diana Stolic
*Desetljeće doktorskoga studija
Povijest i dijalektologija hrvatskoga jezika*
- 15:30–16:00 **RASPRAVA**
- 16:00–16:30 **KAVA**
- Predsjedavajući: Nikola Vuletić i Marina
Marinković**
- 16:30–16:45 Nataša Šprljan
Naglasna obilježja novigradskoga govora
- 16:45–17:00 Mateja Šporčić
Prozodija govora Pojatna
- 17:00–17:15 Mate Kapović
O naglasku imeničnih ā-osnova u Posavini
- 17:15–17:30 Ante Jurić
Naglasak imenica u govoru Okruka na Čiovu
- 17:30–17:45 Elmedina Alić i Sanja Ledić
*Silazni naglasci na unutarnjem slogu
u govoru Travnika*
- 17:45–18:00 Lorna Rajle
*Zastupljenost naglasnih sustava
u obrazovnim emisijama za djecu i mlade*
- 18:00–18:30 **RASPRAVA**

VEČERA ZA SUDIONIKE SKUPA

**Vijećnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
2. prosinca 2021.**

Predsjedavajući: Sanja Zubčić i Joža Horvat

- 9:00–9:15 Tijmen Pronk
Nekoliko morfoloških izoglosa između hrvatskih govora
- 9:15–9:30 Mijo Lončarić
Grananje kajkavskoga narječja – 40 godina poslije
- 9:30–9:45 Emina Berbić Kolar
Suvremeni prinosi proučavanju posavskoga poddijalekta slavonskoga dijalekta
- 9:45–10:00 Željka Brlobaš
Morfološka obilježja brojeva u govorima kajkavskoga narječja
- 10:00–10:15 Anita Celinić i Mira Menac-Mihalić
Geolingvistički pogled na završno I u glagolskom pridjevu radnom u kajkavskom narječju
- 10:15–10:30 Đuro Blažeka
O nekim metodološkim pitanjima izrade rječnika preloške skupine međimurskoga dijalekta
- 10:30–11:00 **RASPRAVA**
- 11:00–11:30 **KAVA**

Predsjedavajući: Tijmen Pronk i Amir Kapetanović

- 11:30–11:45 Matija Mužek
Analoški jat u nastavcima G., D. i L. jd. pridjevsko-zamjeničke deklinacije u nekim jugozapadnim kajkavskim govorima
- 11:45–12:00 Marina Marinković i Mirjana Crnić Novosel
Određivanje pripadnosti mjesnoga govora Staroga Laza u Gorskom kotaru

- 12:00–12:15 Marija Malnar Jurišić i Iva Nazalević Čučević
Rečenična negacija u čabarskim govorima
- 12:15–12:30 Peter Jurgec i Karmen Kenda-Jež
*Govor Mosteca (SLA T351, OLA T017)
pet desetletij pozneje*
- 12:30–12:45 **RASPRAVA**
- 12:45–14:00 **STANKA ZA RUČAK**
- Predsjedavajući: Damir Kalogjera i Mirjana Crnić Novosel**
- 14:00–14:15 Persida Lazarević Di Giacomo
Paradigme natuknica Temlerovog "Ilirskog rečnika": uvid u dijalekte Južnih Slovena u XVIII stolecu
- 14:15–14:30 Sanja Zubčić i Ivan Miškulin
*O kastavskom govoru u 15. stoljeću
(prilog istraživanju razvoja kastavskoga govora)*
- 14:30–14:45 Dunja Jutronic
Nastavci za genitiv množine u 21. stoljeću u usporedbi s onima u 15. stoljeću u splitskome vernakularu
- 14:45–15:00 Josip Janković
Vrijednosne orijentacije đakovačkog govora sredine dvadesetog stoljeća u usporedbi sa splitskim
- 15:00–15:15 Martina Bašić
Leksemi sadržaja 'makar' i 'barem' u rječnicima čakavskih govora
- 15:15–15:30 Ivana Kurtović Budja i Perina Vukša Nahod
Iz morfologije govora Makarskoga primorja i Neretvanske doline
- 15:30–16:00 **RASPRAVA**
- 16:00–16:30 **KAVA**

Predsjedavajući: Dunja Jutronić i Perina Vukša Nahod

- 16:30–16:45 Damir Kalogjera
*Teorijski pogled na "autentičnog govornika"
u sociolingvistici i dijalektologiji*
- 16:45–17:00 Amir Kapetanović
*Kako su Hrvati frazemima izražavali
ili prikrivali emocije?*
- 17:00–17:15 Vera Smole
*Nekonvencionalne replike v posamičnih
slovenskih narečnih govorih*
- 17:15–17:30 Josip Lasić
*Nadimci od djevojačkoga prezimena
u govoru Lovreća*
- 17:30–17:45 **RASPRAVA**
- 17:45–18:00 **Završna riječ predsjednice Odbora za
dijalektologiju prof. dr. sc. Mire Menac-Mihalić**

KNJIŽICA SAŽETAKA

Silazni naglasci na unutarnjem slogu u govoru Travnika

Elmedina Alić i Sanja Ledić

Travnička gimnazija; Katolički školski centar „Petar Barbarić”

alic.elmedina@yahoo.com; herakovic.sanja@gmail.com

Četveronaglasni sustav karakteristika je svih novoštokavskih varijeteta. Međutim, stvarna distribucija naglasaka u leksičkim i paradigmatskim oblicima može znatno varirati. Fonetske i fonološke odlike novoštokavskih naglasaka, zbog složenosti situacije, bile su predmet neslaganja od samog početka njihovog proučavanja. Razloge tog neslaganja nalazimo u: 1. različitim interpretacijama oko primarnosti tona ili intenziteta i 2. različitim fonološkim analizama.

Razlika između „silaznih i uzlaznih” naglasaka zasnovana je na kretanju tona unutar naglašenog sloga. Tonski odnos između naglašenog sloga i sloga koji mu slijedi doprinosi, također, razlikovanju između ove dvije vrste naglasaka. U riječima s uzlaznim naglascima ovaj slog je mnogo viši nego slog koji slijedi iza silaznog naglasaka. Obično se ovi unutar slogovni i međuslogovni tonski odnosi javljaju zajedno. Odavno je uočeno da u realnom govornom stanju bosanskoga i hrvatskoga jezika postoje odstupanja od pravila ograničenja silaznih naglasaka na prvi slog riječi.

Cilj rada je ustanoviti koliko je utemeljena pretpostavka da se u praksi često odstupa od novoštokavske distribucije naglasaka, posebno kod riječi stranoga podrijetla. Na temelju terenskoga istraživanja analizira se pojava silaznih naglasaka na unutarnjem slogu riječi stranoga podrijetla u govoru Travnika. Analizirani korpus i podatci prikupljeni pomoću dva upitnika (na bosanskom i hrvatskom jeziku) pokazat će suvremenu zastupljenost pojave odstupanja od klasične akcentuacije hrvatskoga i bosanskoga jezika u ovoj prostornoj zajednici.

Leksemi sadržaja 'makar' i 'barem' u rječnicima čakavskih govora

Martina Bašić
Zavod za lingvistička istraživanja HAZU
mkovacev@hazu.hr

Nepromjenjive su vrste riječi rijetko predmetom interesa dijalektoloških istraživanja u čakavskom narječju (s jednim izuzetkom, Miloš 2016). Finka (1971) u svom radu *Upotreba nepromjenjivih riječi u čakavskim govorima na Dugom otoku* razloge smanjena interesa za tu problematiku pronalazi u njihovoj neuklopljivosti u morfološke opise, a izuzimaju se i iz fonetsko-fonoloških opisa jer se obično navode prikladniji, obavjesniji primjeri. Točno pedeset godina od objavljivanja toga rada dajemo prilog proučavanju nepromjenjivih vrsta riječi u čakavskim govorima.

U radu se na temelju ovjere u objavljenim dijalektološkim rječnicima čakavskih mjesnih govora proučavaju pojačajne čestice ili intenzifikatori sadržaja 'makar' i 'barem'. Pod tim se sadržajem pronalaze leksemi *almeno, baren, barenko, dabi, jur, magari, makar, makun, manko...* Rasprostranjenost oblika prikazat će se na jezičnoj karti. Osvrnut ćemo se na njihovu leksikografsku obradbu odnosno gramatičko određenje u rječnicima koje nije uvijek precizno definirano i u skladu s njihovim rečeničnim opimjerenjima.

Suvremeni prinosi proučavanju posavskoga poddijalekta slavonskoga dijalekta

Emina Berbić Kolar
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku
eberbic@foozos.hr

Radom će se prikazati dijakronijska i sinkronijska proučavanja posavskoga poddijalekta slavonskoga dijalekta u posljednjih dvadesetak godina u kojima je ovaj poddijalekt doživio istraživački preporod. Prikazat će se razdoblje od 2000. do 2020. godine u kojemu se bilježe mnoge istraživačke aktivnosti kojima se ovome poddijalektu daje zasluženno mjesto na hrvatskoj dijalektološkoj znanstvenoj sceni. U navedenom su razdoblju napisani mnogobrojni znanstveni i stručni radovi, pokrenuti znanstveno-istraživački projekti, provedene različite aktivnosti kojima se ovaj dijalekt popularizirao na razini Slavonije, ali i cijele Republike Hrvatske. Cilj je rada ukazati na značaj posavskoga poddijalekta slavonskoga dijalekta za suvremenu hrvatsku dijalektologiju, posebice u odnosu na zaštićene govore koji pripadaju ovome poddijalektu te su njegovi reprezentativni obrasci mjesnih govora, a to su sičanski i staroperkovački govor. Svakako će se istaknuti i druga nematerijalna kulturna dobra zaštićena odlukom Ministarstva Republike Hrvatske poput bećarca ili šetanih kola kojima se također indirektno daje dodatni prostor za proučavanje slavonskoga dijalekta na temelju šokačke usmene tradicije.

O nekim metodološkim pitanjima izrade rječnika preloške skupine međimurskog dijalekta

Đuro Blažeka
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
djuro.blazeka@ufzg.hr

U radu se autor bavi nekim metodološkim pitanjima u izradi *Rječnika preloške skupine međimurskog dijalekta* (Učiteljski fakultet, Zagreb 2018.) koji je, kao izvorni govornik, izrađivao dvadesetak godina i koji je jedan od najopsežnijih rječnika jednog kajkavskog mjesnog govora. Govori o metodama kojima je pokušao doći do što cjelovitijeg leksika iz većine područja izvanjezične stvarnosti koja se tiču govornika tog mjesnog govora, i starijih i mlađih, i pojavama koje je pri tom uočio (suvremene semantičke adaptacije; supostojanje starijih i novijih fonoloških i tvorbenih likova, a gdje su noviji nastali pod utjecajem standardnog jezika). Kako je većina građe skupljena slušanjem spontane komunikacije, u njoj ima dosta individualnih ostvarenja norme koja samo teoretski mogu prijeći u status kolektivnog ostvarenja sustava pa autor govori o kriterijima uvrštavanja takve građe u rječnik. Govori i o lingvostilističkim odrednicama, koje, iako formalno nije riječ o leksički normiranom jeziku, impliciraju odnos pojedinih leksema prema jednoj zamišljenoj normi koja se najviše očituje kroz učestalost upotrebe toga leksema uopće ili nekog njegovog značenja. Na kraju govori i o kriterijima uvrštavanja vulgarizama i rečeničnih potvrda zabilježenih u sociološki osjetljivim situacijama.

Morfološka obilježja brojeva u govornima kajkavskoga narječja

Željka Brlobaš
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
zbrlobas@ihji.hr

Brojevi kao vrsta riječi svojstveni su gramatičkomu opisu kajkavskoga narječja prema jezičnoj uporabi u pojedinim mjesnim govornima. U radu se analiziraju temeljna morfološka obilježja brojeva na odabranom korpusu objavljenih rječnika kajkavskih govora prema natuknicama, gramatičkim odrednicama vrste riječi, potvrđenim morfološkim oblicima, značenjima i navedenim opimjerenjima značenja u rječničkim člancima.

Predmet su analize ponajprije glavni i redni brojevi i njihova osnovna kategorijalna obilježja (npr. sklonidba, slaganje brojeva u sintagmatskim odnosima s imeničkim riječima i glagolskim oblicima). Posebna je pozornost dana morfološkim obilježjima i značenjima glavnoga broja jedan, zatim brojevima prvi, drugi u kontekstu rednih brojeva i pridjeva. Analiziraju se i brojevni pridjevi, zbirni brojevi i brojevne imenice, a prema natuknicama brojeva u rječničkim člancima uočava se da je njihova učestalost uporabe u opadanju, tj. veoma rijetka.

Cilj je analize, prema leksičkoj zastupljenosti brojeva kao vrste riječi u natuknicama rječnika pojedinih mjesnih govora kajkavskoga narječja, utvrditi osnovna kajkavska morfološka obilježja brojeva u odnosu rječnika i gramatike.

Geolingvistički pogled na završno / u glagolskom pridjevu radnom u kajkavskom narječju

Anita Celinić i Mira Menac-Mihalić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu;
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
mmenac@ffzg.hr; acelinic@ihjj.hr

Razvoj završnoga / općenito, a u okviru toga razvoj završnoga / u muškom rodu jednine glagolskoga pridjeva radnoga, jedna je u nizu fonoloških pojava čije izoglose presijecaju područje hrvatskoga jezika. Kuda te izoglose prolaze? Podudaraju li se one s tradicionalnom podjelom hrvatskoga jezika na narječja i njihove dijalekte? Nakon napravljenih analiza za štokavsko i čakavsko narječje, navedena će se problematika analizirati za područje kajkavskoga narječja, na temelju građe za jezične atlase (HJA, OLA), građe prikupljene u drugim istraživanjima te one objavljene u dijelu literature. Problematika će se obraditi geolingvističkom metodologijom, a rezultati analize prikazat će se na jezičnoj karti.

Prilog proučavanju leksičke varijantnosti: 'mrkva' u hrvatskim govorima

Joža Horvat
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
jhorvat@ihjj.hr

U ovome se istraživanju popisuju i opisuju nazivi sa značenjem 'mrkva' u hrvatskim mjesnim govorima. Građa je prikupljena različitim metodama: terenskim istraživanjem, koje je obuhvatilo pismeno i usmeno anketiranje izvornih govornika, ekscerpiranje iz dijalektnih rječnika, dijalektoloških upitnika i znanstvenih radova, kao i iz drugih pisanih vrela (etnoloških radova, internetskih stranica i sl.). U jezičnoj analizi najprije se proučava etimologija prikupljenih naziva te se oni prema podrijetlu dijele na idioglotske i aloglotske. Pritom se prati utjecaj i doseg kulturnih i jezičnih dodira. Arealna distribucija prikupljenih naziva prikazana je na zemljovidima te komentirana. Rezultati istraživanja doprinijet će poznavanju leksičke varijantnosti u hrvatskome jeziku.

Koruzništvo po slovensko: narečna poimenovanja za koruzo in z njo povezana opravila

Tjaša Jakop
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU
tjasa.jakop@zrc-sazu.si

V prispevku so predstavljeni narečni leksemi iz pomenskega polja 'koruza': poimenovanja za koruzo, izrazi za ličkanje in ruženje koruze. Gradivo, zbrano za *Slovenski lingvistični atlas*, kaže na veliko narečno raznolikost slovenskega jezika, še zlasti, ker gre za poimenovanja sorazmerno poznega nastanka zaradi pozne pojavitve same realije. Za koruzo se najpogosteje uporabljajo leksemi *koruza*, *turščica*, *sirek*, *frmenta* in *frmenton*, za leksem 'ličkati', tj. 'odstranjevati krovne liste s koruznega storža', so v gradivu zapisani še izrazi, kot so *majiti*, *slačiti*, *kožuhati* in *lupiti*, za pomen 'ružiti', tj. 'luščiti zrno s koruznega storža', pa npr. še *luščiti*, *robiti* ali *robkati*.

V 17. stoletju je koruza prišla tudi v naše kraje; zlasti dobro se je udomačila v prehrani celotne južne Evrope in Balkanskega polotoka. Koruzo je bilo treba posaditi, okopati, polomiti storže, jih oličkati, posušiti, zružiti in odnesti v mlin, kjer je mlinar zmlal koruzo v moko ali zdrob. Iz moke so pekli kruh, kuhali žgance, iz koruznega zdroba pa so kuhali polento in jo zabelili z ocvirki. Ličkanje, slačenje oz. kožuhanje ter ruženje je bilo v preteklosti bilo eno najpomembnejših skupinskih jesenskih opravil na kmetiji, danes pa ličkanje večinoma ostaja le še kot prijeten običaj ohranjanja oz. obujanja tradicije, narečno izrazje, povezano z ročnimi opravili in načini obdelave koruze, ki jih danes nekateri informatorji le še pomnijo, pa zaradi moderne pridelave tone v pozabo.

Praslavenske leksičke inovacije na hrvatskom jezičnom području

Ekaterina Jakuškina
Moskovsko državno sveučilište M. V. Lomonosov
jkatia@yandex.ru

U radu se razmatraju areološke i semantičke značajke niza leksičkih parova praslavenskog podrijetla kao što su *kŕtja – *xyža, *xlěbъ – *kruhъ, *bacati – *xytati, *nedělja – *tъjьdъnъ, *pětylъ – *kokotъ, *nosъnica – *nozdrī, *cěsta – *pŕotъ, *modliti – *prositī, *volsi – *kosa, *boršъno – *mŕka i dr., koji mogu svjedočiti o staroj podjeli hrvatskoga jezičnog područja na osnovu leksičkih osobina. Među ovim sinonimskim parovima izdvajaju se oni koji su nastali semantičkom ili tvorbenom inovacijom do koje je došlo u mnogim zapadnim govorima slavenskog područja (*tъdъnъ, *cěsta, *kokotъ) ili pak u njihovom manjem dijelu (*xyža ‘kuća’, *kruhъ, *xytati ‘bacati’). S druge strane u hrvatskim su govorima zastupljene i inovacije, koje su nastale na istoku slavenskog teritorija (up. *kosa i *boršъno u bug. i ukr. govorima). Istraživački problem predstavlja rekonstrukcija areala navedenih leksema u kasnom praslavenskom u govorima na području današnje Hrvatske. Pretpostavlja se da su bolje očuvani areali tzv. zapadnih inovacija (primjer. *kruhъ), dok su istočne inovacije znatno proširene u novije vrijeme (up. *modliti umjesto *prositī).

Vrijednosne orijentacije đakovačkog govora sredine dvadesetog stoljeća u usporedbi sa splitskim

Josip Janković
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
joja3491@gmail.com

Tijekom prikupljanja riječi lokalnog đakovačkog govora sredine prošlog stoljeća zapažena je njihova česta negativna semantička orijentacija. Nakon izdvajanja od ukupnog broja (3717) riječi onih koje se od standardnog hrvatskog književnog jezika razlikuju jedino prema naglasku u izgovoru ostalo je ukupno 3549 riječi negativno i pozitivno semantički obojenih. Kod toga je ukupno 65 pozitivno obojenih riječi, a 573 negativno. Očito je puno više onih s negativnom nego pozitivnom karakterizacijom ponašanja, osoba ili pojava. Pokazalo se i kako su to najčešće glagoli, zatim imenice i tek onda pridjevi. Glagola negativno orijentirane semantike je 303 od ukupno sakupljenih 3549 riječi ili 8,5 %. Slijede imenice 222 ili 6,2 % i pridjevi 48 ili svega 1,3 %. Pozitivno orijentirane semantike je 29 glagola ili 0,8 %, 16 ili 0,4 % a pridjeva 20 ili 0,6 %. Obradom ovih podataka Hi – kvadrat testom utvrđeno je (hi-kvadrat test = 1070,8 ; ss = 1; p > 0,0001) kako postoji daleko više negativno obojenih riječi nego pozitivno i to na statistički značajnoj razini većoj od 1 %. Time je potvrđena nasumična procjena, ali se i otvorilo pitanje o kvaliteti dnevne komunikacije i odnosa u toj sredini 50.–60. godina prošlog stoljeća. Isto tako ovi rezultati iniciraju pitanje semantike riječi u ostalim lokalnim govorima i standardnom hrvatskom jeziku. Stoga je napravljena obrada *Ričnika splitskog govora*, kojega je isto tako sastavio amater Tonko Radišić. Pokazalo se da razlika u broju pozitivno i negativno semantički obojenih riječi (ukupno 636 pozitivno i 707 negativno) nije statistički značajna (Hi kvadrat rest = 3,6; ss = 1; P = 0,3) što govori u prilog i značajno pozitivnijoj orijentaciji u komunikaciji građana Splita. Što to znači u pogledu odgojnog djelovanja i posljedično kvalitete funkcioniranja djece tek treba utvrditi.

Govor Mosteca (SLA T351, OLA T017) pet desetletij pozneje

Peter Jurgec i Karmen Kenda-Jež
Univerza v Torontu; Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša,
ZRC SAZU

peter.jurjec@utoronto.ca; carmen.kenda-jez@zrc-sazu.si

Leta 1961 je Jože Toporišič s člankom *Vokalizem moščanskega govora* skušal doseči dva cilja: predstaviti model strukturalnega opisa krajevnega govora in »prikazati izredno zanimive pojave [...] obdolenjskega govora«, govora svojega rojstnega kraja, danes uvrščenega v kozjansko-bizeljsko narečje. Dva opisana pojava, metimetrija – zamenjava tonskih opozicij s kvantitetnimi – in nosiška harmonija sta zaradi svoje izjemnosti govor uvrstila v mrežo krajev za *Slovenski* (SLA) in *Slovanski lingvistični atlas* (OLA). Ker doslej širši areal teh pojavov ni bil potrjen, je njuna točkovnost spodbudila ponovno preverjanje ugotovitev, ki je potekalo v letih 2016–2018 in 2020. V prispevku bodo prikazani rezultati eksperimentalnofonetičnih raziskav, ki so jih na Mostecu opravljali študenti Univerze v Torontu, in primerjalna analiza v istem obdobju posnetega spremnega gradiva vodenih pogovorov z gradivom zapisov za SLA (1961) in OLA (1966) ter ohra-njenim posnetkom odgovorov Jožeta Toporišiča na vprašalnico SLA (1962).

Naglasak imenica u govoru Okruka na Čiovu

Ante Jurić

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku

Sveučilišta u Zadru

ajuric@unizd.hr

Na temelju podataka dobivenih prilikom nekoliko provedenih terenskih istraživanja u izlaganju će se prikazati sinkronijski naglasni tipovi imenica u govoru Okruka, s obzirom na mjesto i vrstu naglasaka, a tome će prikazu prethoditi kratak opći pregled naglasnog sustava govora – naglasni inventar, realizacija, distribucija i porijeklo naglasaka. Po naglasnom tipu, imenice u govoru Okruka mogu se načelno svrstati u tri naglasna tipa s podtipovima: a) tip a sa stalnim mjestom naglasaka na vokalu osnove, b) tip b sa stalnim mjestom naglasaka na vokalu nastavka, c) tip c s alternirajućim mjestom naglasaka na vokalu osnove i na vokalu nastavka. Jedna od značajki suvremenoga okruškoga govora je i velik broj dubletnih realizacija na svim razinama pa će se u opisu i naglasni arhaizmi i autohtone naglasne inovacije tretirati kao jednako autohtoni okruški oblici. Zasebno će se obraditi i naglasak imenica s nekim sufiksima i prefiksima te naglasak u recentnijim aloglotskim posuđenicama i internacionalizmima. Jedan dio građe su i okruški toponimi i antroponimi.

Nastavci za genitiv množine u 21. stoljeću u usporedbi s onima u 15. stoljeću u splitskome vernakularu

Dunja Jutronic
Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru
dunja.jutronic@gmail.com

U članku se ukazuje na promjene u postocima upotrebe nastavaka za genitiv množine imenica svih triju rodova u splitskom vernakularu. Istraživanje je provedeno na tekstovima Marka Marulića, Miljenka Smoje i Ćiće Senjanovića. Postoci upotrebe genitiva množine u splitskom variraju i polako se mijenjaju. Pomoću statističke analize pokazuje se kako su se postoci upotrebe nastavaka: /ov/, /i/ i /Ø/ mijenjali (tj. gubili), a naročito kako variraju u odnosu na novi nastavak /a/.

Ispitivanje je uklopljeno u teoriju jezičnih promjena s namjerom da se vidi koji su se nastavci, a naročito u *kojem su se omjeru*, zadržali do danas u splitskom vernakularu. Osim statističkoga opisa pojavnosti, ali na njegovoj podlozi, pokušat će se dati i moguće objašnjenje *zašto* je do određenih promjena došlo i zašto je upotreba dijalektalnih nastavaka za genitiv množine ovakva kakva jest u današnje vrijeme.

Teorijski pogled na „autentičnog govornika” u sociolingvistici i dijalektologiji

Damir Kalogjera
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
damkalogj@gmail.com

Ovaj je rad prikaz odabranog dijela jedne šire sociolingvističke debate o pojmu „autentičnog govornika” koji se smatra izvorom autentičnog govora, stvarnoga jezika, središnjega istraživačkog područja sociolingvistike i dijalektologije. Razmatra se je li govor „autentičnog govornika” primaran, prvobitan, automatski, ili se preklapa s jezičnim identitetom govornika pa je fleksibilan, prilagodljiv, i ovisi o kontekstu i sugovorniku. U debati se dodiruju pogledi na motivaciju dijalekatskih istraživanja kroz povijest i nastoji se naći odgovor na to što pokreće dijalektologiju 19. i 20. stoljeća, kako je povezana s folklorom i antropologijom onoga doba te oblikovanjem europskih nacija.

Kako su Hrvati frazemima izražavali ili prikrivali emocije?

Amir Kapetanović
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
akapetan@ihjj.hr

U prilogu će se raspravljati o problemima identificiranja, razumijevanja i tumačenja frazema iz daleke hrvatske jezične prošlosti na primjerima izdvojenim iz dosad prikupljenog korpusa starohrvatskih tekstova (čakavskih i štokavskih) nastalih u srednjem vijeku od 11. do konca 15. stoljeća. Kako nije moguće u jednom kraćem prinosu pocrpsti i analizirati sve starohrvatske frazeme, ovom prigodom ćemo izdvojiti za raspravu nekoliko skupina frazema povezanih s izražavanjem „primarnih” emocija ili s njihovim prikrivanjem. Kako je cilj rada pružanje što jasnijega i širega uvida u pocrpljeni jezični materijal, nastojat će se u prilogu donijeti i tumačiti primjeri iz stilski raznovrsnih vernakularnih srednjovjekovnih hrvatskih tekstova (od epigrafike, pjesništva, poučne i legendarne proze do pravnih dokumenata). Malo je priloga koji su dosad uspijevali osvijetliti frazeologiju starijih razdoblja (npr. prilozi A. Menac i M. Moguša o Marulićevim, Hektorovićevim ili Gundulićevim frazemima). Ova analiza mogla bi pripomoći u rješavanju interpretacijskih problema i tumačenju starih frazema, ali i u povezivanju jezika prošlosti s današnjim hrvatskim idiomima. S obzirom da ne postoje snimke čakavskih i štokavskih govora iz srednjega vijeka, pisani tekstovi su jedina vrela iz kojih možemo razabrati koliko je neki frazem bio u uporabi i koje su se njegove varijante ostvarivale u drevnoj čakavštini i štokavštini.

O naglasku imeničnih \bar{a} -osnova u Posavini

Mate Kapović
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
mkapovic@ffzg.hr

U izlaganju će biti riječ o naglasku imeničnih \bar{a} -osnova (riječi tipa *glava*) u nekoliko staroštokavskih posavskih govora, od najarhaičnijih (Sikerevci, Orubica) do inovativnijih (Oprisavci, Gornja Bebrina), uz dodatnu građu iz još nekih govora staroštokavskoga slavonskoga dijalekta. Riječ je o novoj, dosad neobjavljenoj, građi iz autorovih terenskih istraživanja od prije desetak godina. Tâ će se građa usporediti s podacima iz *Današnjeg posavskog govora* (1913) Stjepana Ivšića i drugom građom iz slavonskoga dijalekata, s našim drugim dijalektima te će se analizirati na sinkronijskoj i dijakronijskoj razini (do praslavenskoga, tj. u usporedbi s drugim slavenskim jezicima) kroz koncept naglasnih paradigama, kao što je to uobičajeno u suvremenoj slavenskoj akcentologiji.

Iz morfologije govora Makarskoga primorja i Neretvanske doline

Ivana Kurtović Budja i Perina Vukša Nahod
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
ikurtov@ihjj.hr; pvuksa@ihjj.hr

U radu se na temelju vlastitih podataka dobivenih višegodišnjim terenskim istraživanjem te ekscerpiranjem postojeće dijalektološke građe donosi morfološka analiza govora Makarskoga primorja i Neretvanske doline. Nekadašnji poneretvanski dijalekt (štakavski, ijekavski ili, vjerojatnije, ijekavsko-ikavski) graničio je s govorima nekadašnjega makarskoprimorskog dijalekta (šćakavskoga, ikavskoga, s prirodnim čakavskim primjesama). Danas govori Makarskoga primorja pripadaju novoštokavskom ikavskom dijalektu, a govori Neretvanske doline novoštokavskom ikavskom i istočnohercegovačkom dijalektu. Kartografski će se prikazati koje su značajke i danas razlikovne, koje su istovjetne te među kojima postoje kolebanja što zbog međusobna utjecaja, što zbog samostalna razvoja i/ili utjecaja neštokavskih govora.

Nadimci od djevojačkoga prezimena u govoru Lovreća

Josip Lasić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
jlastic@ffst.hr

Govor je Lovreća temeljno novoštokavski ikavski, jugozapadnoga šćakavskoga tipa (usp. Šimundić 1971: 13; Lukežić 2003: 5; Bošnjak Botica i Menac Mihalić 2006: 25). Taj se govor u zadnjih pola stoljeća nije znatno izmijenio, ali je zbog iseljavanja drastično smanjen broj njegovih aktivnih govornika. U radu se stoga želi skrenuti pozornost najprije na važnost (o)čuvanja vitalnosti lovrečkoga govora, a kroz prikaz gotovo izgubljenoga (u govoru izumrloga) modela imenovanja ženskih osoba prema djevojačkome prezimenu. Na korpusu se lovrečkih (i dijelom prezimena iz neposredne okolice) izdvajaju tvorbeni modeli uvođenjem sufiksa *-ača*, *-ica*, *-ulja* i *-uša* koji dodavanjem na osnovu djevojačkoga prezimena daju nadimke. Pojedini su od navedenih sufiksa (primjerice *-uša*) ranije opisani u hrvatskome jezikoslovlju te svrstani u nestandardni jezični inventar (plav-*uša*, glav-*uša*, posvud-*uša* i dr.) (v. Lewis i Čelić 2012: 169). Sufiksi (1) *-ača* (Brstilo > Brstilača), (2) *-ica* (Batinić > Batinica), (3) *-ulja* (Roščić > Roškulja) i (4) *-uša* (Kusić > Kusuša / Kušuša) zabilježeni u lovrečkome govoru dodavanjem su na osnovu prezimena uzrokovali postanak zanimljive nadimačke podskupine od djevojačkoga prezimena. Cilj je stoga predstaviti tu posebitost lovrečkoga govora jer realna stvarnost ukazuje kako u skoroj budućnosti prijeti potpuno gubljenje ove (dodane) vrijednosti u promatranome govoru. Svojim su postojanjem u prostoru takvi nadimci zavrijedili znanstveni opis, a ponajprije u kontekstu promatranja / razumijevanja tradicijske kulture u ovoj zanimljivoj kategoriji unutar lovrečkoga govora.

Karaševskohrvatski govori na početku XXI. stoljeća

Maria Lațchici
Facultatea de Limbi și Literaturi Străine
Universitatea din București
marialatchici@yahoo.com

Potpuno okruženi romanskim svijetom, pod jakim utjecajem rumunjskoga jezika, ali i njemačkoga i mađarskoga, karaševski su se Hrvati uspjeli održati čuvanjem tradicionalnih vrijednosti i vlastitoga jezika. Zbog spomenute stoljetne izoliranosti sačuvali su se arhaični oblici, dok je s druge strane leksik primio brojne riječi iz rumunjskoga. Ipak, u karaševskohrvatskim govorima sačuvali su se i mnoge stare hrvatske riječi, pa je u tom smislu karaševskohrvatske govore moguće uspoređivati s leksikom ostalih hrvatskih višestoljetnih manjinskih zajednica. Početak XXI. stoljeća, znači posljednjih dvadesetak godina, karaševskohrvatska zajednica postupno gubi svoje arhaične jezične karakteristike po kojima je dugo bila poznata.

U ovom će radu biti analizirani uzroci i načini gubljenja razmatranih posebnosti. Osim rumunjskog jezika, zadnjih desetak godina govori ove zajednice pod velikim su utjecajem njemačkoga jezika zbog odlaska na privremeni rad u Austriju ili Njemačku, ali i zbog iseljavanja i zatvaranja škola. Nakon svojevrsnog jezičnog preporoda krajem prošloga stoljeća početak novog stoljeća donio je nove izazove koje se odrazuju na jezično stanje Karaševskih Hrvata.

Paradigme natuknica Temlerovog „Ilirskog rečnika“: uvid u dijalekte Južnih Slovena u XVIII stoleću

Persida Lazarević Di Giacomo
Universita' degli Studi „G. d'Annunzio” Chieti-Pescara
persida.lazarevic@gmail.com

U ovom radu će se obraditi paradigme natuknica rukopisnog „Ilirskog” rečnika danskog funkcionera Christiana Friedricha Temlera (1717-1718), koji se nalazi u Kraljevskoj biblioteci u Kopenhagenu (GKS 2071 – 4°). Označen kao „C. F. Temleri Dictionarium Slavonicum (...)”, a pominje se u literaturi i kao „Dictionarium slavonicum (rectus serbicum)” ili pak jednostavno „Glossarium illyricum”, ovaj rečnik, napisan bosančicom, imao je uzore pre svega u rečnicima Mikalje (1649), Javorskog (1704) i Jambrešića (1742). U Temlerovoj beležnici (NKS 175 – 4°) nalazi se moguća naslovna strana rečnika koja glasi „Glossarium illiryicum sive dalmaticum (...)” i koja potvrđuje sveobuhvatni slovenski leksi-kografski projekat. Natuknice Temlerovog rečnika nam pružaju uvid u južnoslovenske dijalekte XVIII stoleća upravo zahvaljujući relativno pravilnom i predvidljivom nizu gramatičkih reči leksema.

Grananje kajkavskoga narječja – 40 godina poslije

Mijo Lončarić
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
mijo.loncaric@gmail.com

O grananju kajkavskoga narječja, klasifikaciji njegovih govora, pisao sam u zadnjih četrdesetak godina više puta (uz promjene i nadopune temeljena je na Ivšićevoj podjeli). Nakon detaljne klasifikacije kajkavskih govora iz 1977. podjelu sam minimalno mijenjao, uz malu novinu u terminologiji.

Predlažem osnovnu podjelu kajkavskoga narječja:

GRANANJE KAJKAVSKOGA NARJEČJA ⑮

- I. zagorsko-međimursko podnarječje – dijalekti: ① središnjoza-gorski, ② samoborski, ③ varaždinsko-ludbreški, ④ međimur-ski, ⑤ gornjosutlanski
- II. turopoljsko-posavsko podnarječje – dijalekti: ⑦ turopoljski, ⑧ vukomeričko-pokuski, ⑨ donjolonjski
- III. križevačko-bilogorsko podnarječje – dijalekti: ⑩ sjeverno-moslavački, ⑪ gornjolonjski, ⑫ glogovničko-bilogorski, ⑬ podravski
- IV. goransko-plješivičko podnarječje – dijalekti: ⑭ plješivičko-ozaljski, ⑮ goranski.

Izvan podnarječja: ⑮ donjosutlanski dijalekt.

Romanizmi u govoru Mravinaca

Katarina Lozić Knezović
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

klozic@ffst.hr

U radu se raspravlja o sloju romanizama koji je preko mletačkoga jezika ušao u govor Mravinaca, seosko-prigradskog naselja u srednjoj Dalmaciji smještenog nadomak Splita i Solina. Temeljem višegodišnjega prikupljanja mravinskoga leksika putem terenskog istraživanja te vlastitoga znanja kao izvornoga govornika toga govora, analizirani su apelativi prisutni u aktivnom leksiku. Leksemi su razvrstani u pripadajuća područja djelatnosti, odnosno semantička polja, etimološki su obrađeni, uspoređeni s postojećom leksikografskom literaturom. Donose se primjeri kao što su: *cùf*, *ćáro*, *ćikara*, *fêrše*, *frànzete*, *grìlje*, *jàcēra*, *kôguma*, *kùnjādo*, *màst*, *oprúdit*, *pășica*, *pikatàbār*, *pùpa*, *šègac*, *šèst*, *šimàtôrje*, *škûro*, *tàp*, *telàruša*, *tèlēr*, *vêntula*. Iako je riječ o starijem sloju, obrađeni su leksemi u govoru dobro zastupljeni, osobito u međusobnoj komunikaciji starosjedilaca kako starijega tako i mlađeg naraštaja, mada je posljednjih godina zabilježen veći priliv novonaseljenih stanovnika koji svojim govorima mogu negativno utjecati na očuvanje mravinskoga tradicijskog leksika.

Istraživanja novoštokavskih govora zadarskoga područja u 21. stoljeću

Ivan Magaš

Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru

imagas@unizd.hr

Na zadarskome području govori se dvama novoštokavskim dijalektima. Pojednostavljeno rečeno, novoštokavskim ikavskim dijalektom govore Hrvati, a novoštokavskim ijekavskim dijalektom govore Srbi. U 21. stoljeću pojačalo se zanimanje za novoštokavske govore zadarskoga područja, o čemu svjedoči nekoliko rječnika štokavskih mjesnih govora, no jezikoslovnih radova koji se bave štokavštinom i dalje je znatno manje od onih koji se bave čakavštinom, što je zbog arhaičnosti čakavštine i njezine ugroženosti razumljivo. Ovo izlaganje zamišljeno je kao pregled svih provedenih istraživanja novoštokavskih ikavskih i novoštokavskih ijekavskih govora zadarskoga područja u posljednjih dvadesetak godina te više ili manje uspješnih jezikoslovnih prinosa u kojima su neki od štokavskih govora zadarskoga područja opisani. Na kraju izlaganja bit će riječi o planiranim istraživanjima novoštokavskih govora zadarskoga područja u bližoj budućnosti.

Rečenična negacija u čabarskim govorima

Marija Malnar Jurišić i Iva Nazalević Čučević
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
mmalnar@ffzg.hr; inazalev@ffzg.hr

U izlaganju će se iznijeti rezultati analize sredstava rečenične negacije u čabarskim govorima. Sintaktička se negacija u jezikoslovlju dijeli na rečeničnu i parcijalnu. Rečeničnom se negacijom preko zanijekanoga predikata niječe rečenični sadržaj u cijelosti dok se parcijalnom negacijom niječe sadržaj kojega nepredikatnoga člana rečeničnoga ustroja. Sredstva izražavanja rečenične negacije analiziraju se s obzirom na specifičan položaj niječnoga sredstva, sintaktičkoga ili morfološkoga, u odnosu na glagolski oblik u predikatu odnosno na prethođenje ličnome ili neličnome glagolskome obliku. Analiza će se sredstava rečenične negacije u čabarskim govorima temeljiti na građi prikupljenoj usmjerenim terenskim istraživanjem u kojem se, uz snimanje spontanoga govora, propituju i konkretni primjeri rečenica, tj. iskaza. Na temelju analize za sada dostupnih primjera iz korpusa u okviru sintaktičkih sredstava izražavanja rečenične negacije u čabarskim govorima mogle bi se izdvojiti niječnice *na*, *ne*, *nit* i *ni* dok kao morfološka sredstva nijekanja rečenice u cjelini dolaze niječni prefiksi *ne-*, *ni-* i *na-*. Niječna sredstva rečenične negacije dolaze ispred finitnoga glagola ili su njegovim dijelom te u svojem dosegu imaju sve nadesno od sebe. Razmotrit će se i upotreba niječnih neodređenih izraza uz rečeničnu negaciju, tj. niječno slaganje.

Određivanje pripadnosti mjesnoga govora Staroga Laza u Gorskome kotaru

Marina Marinković i Mirjana Crnić Novosel
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci;
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
m.marinkovic@ffri.uniri.hr; mcrnic@ihj.hr

Opće je poznato da je Gorski kotar tronarječno područje, no o zastupljenosti svih triju narječja u jednome mjestu u hrvatskoj je dijalektologiji malo pisano. Riječ je, naime, o Starome Lazu u kojemu su registrirani i kajkavci i čakavci i štokavci (Lisac 1997). Unatoč činjenici da su predstavnici svih triju naših narječja stanovnici toga maloga gorskokotarskog sela, govor Staroga Laza analiziran je dosad samo u kontekstu skupine čakavskih govora u Gorskome kotaru (Barac-Grum i Finka 1981; Lukežić 1990; Crnić Novosel 2012), a rezultati su tih pojedinih istraživanja pokazali da se u sredini sela govori najviše čakavskim ikavsko-ekavskim govorom „slavičkoga tipa”, tj. primorskim poddijalektom navedena dijalekta. Taj se čakavski idiom nadovezuje na primorski krak ikavsko-ekavskih čakavskih govora od Zlobina preko Benkovca Fužinskog, Sljemena, Slavice i Brestove Drage spajajući se s kontinentalnim poddijalektom ikavsko-ekavskoga dijalekta u Jablanu, Presiki i Vrbovskome. Na istočnoj strani prema Ravnoj Gori sela starolaški je govor kajkavski, bliži ravnogorskome, koji pripada zapadnome poddijalektu kajkavskoga goranskog dijalekta, a na zapadnoj je strani sela u susjedstvu štokavskih mjesta Općine Mrkopalj bliži novoštokavskom ikavskom govoru, kakav je u Mrkoplju (Crnić Novosel 2012). Ovim će se istraživanjem nastojati potvrditi ili opovrgnuti teza o starolaškoj tronarječnosti, tj. analizom prikupljene građe dat će se suvremenija dijalektna slika toga područja.

Analoški jat u nastavcima G., D. i L. jd. pridjevsko-zamjениčke deklinacije u nekim jugozapadnim kajkavskim govorima

Matija Mužek

matija.muzeck.poslovnii@gmail.com

U nekim jugozapadnim kajkavskim govorima (plješivičko-ozaljskim i vukmeričko-pokupskim) u nastavcima G., D. i L. jd. pridjevsko-zamjениčke deklinacije nalazimo odraze jata: zatvoreni *ę* ili daljnje odraze toga vokala. Tako ti nastavci glase *-ęga*, *-ęmu* i *-ęm* ili što već od toga nastaje ovisno o odrazima jata u pojedinom govoru i u pojedinoj glasovnoj okolini. Za neke je od tih govora moguće dati plauzibilno fonetsko objašnjenje podrijetla toga zatvorenog *ę*. Takvi su plješivički govori, u kojima se javlja fonetska promjena *o > ę* pa je nastavke *-ęga*, *-ęmu* i *-ęm* moguće izvesti iz starijih **-oga*, **-omu* i **-om* djelovanjem te promjene. Za druge pak ni jedno fonetsko objašnjenje podrijetla toga vokala nije uvjerljivo. Takvi su svi ostali govori o kojima je riječ. Za te govore predlažemo analošku zamjenu vokala *o* odnosno *ę*, koji su se izvorno javljali u nastavcima G., D. i L. jd. pridjevsko zamjениčke-deklinacije (**-oga/*-ęga*, **-omu/*-ęmu* i **-om/*-ęm*), vokalom *ę* koji se izvorno javljao u l. jd. te G., D., L. i l. mn. te deklinacije (**-ęm*, **-ęx*, **-ęm*, **-ęx* i **-ęmi*). I za plješivičke govore zapravo treba pretpostaviti analoško širenje vokala *ę* u ovim nastavcima, budući da se on javlja i tamo gdje nikako nije mogao nastati djelovanjem promjene *o > ę*: iza labijala, velara i / te pod dugim naglaskom. Dapače, dopuštamo mogućnost da je i u plješivičkim govorima zamjena *o, ę > ę* u ovim nastavcima u potpunosti analoška i neovisna o općoj fonetskoj promjeni *o > ę*, iako ne odbacujemo ni scenarije u kojima se analoška zamjena ovisi o fonetskoj promjeni i nadovezuje se na nju. Zamjenu *o, ę > ę* u nastavcima G., D. i L. jd. pridjevsko-zamjениčke deklinacije u istraženim govorima uspoređujemo sa sličnim zamjenama u drugim zapadnojužnoslavenskim idiomima.

Nekoliko morfoloških izoglosa između hrvatskih govora

Tijmen Pronk
Leiden University Centre for Linguistics
t.c.pronk@hum.leidenuniv.nl

Srednjojužnoslavenski ne čini jezičnu jedinicu u smislu da ga možemo definirati pomoću nekoliko izoglosa koje ga jasno odvajaju od ostalih slavenskih jezika (Matasović 2011). U doba između prvoga proširenja slavenskih jezika južno od rijeke Dunav i prvih potvrda hrvatskoga jezika razlikujemo između opće-zapadnojužnoslavenskih inovacija, u kojima su uvijek sudjelovali i barem neki od susjednih slavenskih dijalekata, i lokalnih inovacija, koje nisu stigle sve hrvatske govore, ali ponekad su utjecale i na druge slavenske dijalekte. U ovom ću izlaganju raspravljati nekoliko morfoloških izoglosa između hrvatskih govora koje su nastale u to doba. Konkretno je riječ o sljedećim morfološkim jedinicama: nastavak instrumentala jednine a-osnova, glagolski sufiksi *nǫ/*ny i psl. u-osnove.

Zastupljenost naglasnih sustava u obrazovnim emisijama za djecu i mlade

Lorna Rajle

Centar za pružanje usluga u zajednici Klasje Osijek

lorna.rajle@gmail.com

Narječja i brojni njihovi dijalekti bogatstvo su hrvatskog jezika čiju je različitost važno njegovati i čuvati. Svaki polazni jezični idiom, između ostaloga, predstavlja i „bitno sredstvo izražavanja identiteta” te umnogome „koristi i za identifikaciju i autoidentifikaciju govornika” (Kapović 2011: 95). Kada je riječ o jezičnoj uporabi u javnom prostoru, generalni je stav da u suvremenim priopćajnim medijima, posebice informativnim emisijama, treba njegovati neutralni standardni izgovor kako bi informacije bile dostupne i razumljive svim pripadnicima određenog jezičnog sustava. Međutim, to ne podrazumijeva i potpuno zanemarivanje i isključivanje dijalekata iz javne komunikacije jer bi ono ukazivalo „na jedan tip socijalne nejednakosti i diferencijacije...”, odnosno na diskriminaciju „prema onima koji nisu, iz bilo kojeg razloga, naučili jezična pravila njegove uporabe” (Škiljan 2000: 157–158). S obzirom na navedeno, cilj je rada istražiti zastupljenost različitih dijalekata hrvatskog jezika na mrežnom portalu Školski HRT s posebnim osvrtom na naglasna obilježja govornika koji sudjeluju u emisijama namijenjenima obrazovanju djece i mladih osnovnoškolske i srednjoškolske dobi. Rezultati pokazuju da govornici i sugovornici u priložima navedenih emisija najčešće ostvaruju naglasak blizak govoru Zagreba i okolice dok ostali naglasni sustavi (primjerice staroštokavski ili čakavski) gotovo uopće nisu zastupljeni. Četveronaglasni novoštokavski sustav blizak izgovornom standardu ostvaruju pojedini voditelji, ali ne sustavno.

Nekonvencionalne replike v posamičnih slovenskih narečnih govorih

Vera Smole
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
vera.smole@guest.arnes.si

V živem jeziku obstaja cela vrsta krajših besedilnih enot, ki počasi dobivajo svoje mesto tako v jezikoslovju kot tudi v etnologiji. Med njimi so posebni dvo- redkeje večdelni dialogi, ki se po vzorcu obrazca ponavljajo na povsem enak način ali variantno, za katere je po več predhodnih poimenovanjih v jezikoslovju začelo prevladovati poimenovanje nekonvencionalne replike (dalje NR), v zadnjem letu šaljivi odgovori, v hrvaški narečni frazeologiji pa del njih najdemo pod obravnavo vprašalnih frazemov (Frančič, Menac-Mihalič 2020). Definicijo »Nekonvencionalno repliko definiramo kot ustaljeno, nepričakovano in neustrezno, večinoma humorno ali absurdno repliko osebe B na izjavo osebe A. Predstavlja poseben tip frazemov (podtip frazeoloških replik) in paremiološki žanr.« (Meterc, Pallay 2019: 166, Meterc, Pallay 2019a: 48, Meterc, Pallay 2020, v tisku) sta avtorja podala po pregledu slovanske literature in lastnih terenskih raziskavah v slovenskem in slovaškem jeziku, pa tudi po temeljitem pretresu vseh opaženih lastnosti teh enot. V definicijo bi bilo dobro vključiti še dodatek, da izjava osebe A (stimul) ni nujo verbalna, torej: »...na izjavo ali neverbalni/nebesedni stimul osebe A«. Ker njune raziskave še potekajo tudi v smislu pridobivanja čim obsežnejšega korpusa, ki naj bi mu sledila slovarska obdelava, smo se tem raziskavam pridružili tudi s študenti enega od izbirnih slovenističnih predmetov in dali prednost zbiranju NR pri starejših in narečno kompetentnih govorcih z željo, da bi dokumentirali in s tem ohranili čim več morda že izginjajočih NR, hkrati pa že zbranim NR, določili oziroma potrdili območje rabe. V prispevku nameravamo geolingvistično prikazati nekaj NR, ki imajo v B delu največ ali prostorske ali variantnosti na en A del (stimul) v posamičnih govorih in tiste NR, ki so ali iz glasoslovnih (npr. da je rima možna samo v določenih narečnih govorih) ali kulturoloških (stiki z drugimi narodi in jeziki) razlogov ožje prostorsko zamejene.

Desetljeće doktorskoga studija Povijest i dijalektologija hrvatskoga jezika

Diana Stolac
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
diana.stolac@ffri.uniri.hr

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci pokrenut je 1998. godine poslijediplomski studij *Lingvistika s osobitim obzirom na dijalektologiju hrvatskoga jezika (sinkronijski i dijakronijski aspekt)*, na koji je bila upisana jedna generacija studenata. Ukiđanjem magistarskih znanstvenih studija pokazala se potreba za osnivanjem doktorskoga studija iz ovoga područja te je novi program pripreman 2005. godine u okviru projekta Hrvatske zaklade za znanost Hrvatski jezik (doktorski studij). Godine 2006. pokrenut je poslijediplomski doktorski studij *Povijest i dijalektologija hrvatskoga jezika*, a u organizaciju se uključila kao suradna institucija Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Upisano je šest generacija studenata. U radu se predstavlja polazni program studija te rad na promjenama koncepcije studija, s naglaskom na dijalektološkome dijelu studija. Iznose se podatci o provedenim istraživanjima te obranjenim disertacijama iz dijalektologije. U skladu s novim pogledima na doktorsko studiranje i poslijedoktorsko usavršavanje iznose se misli o istraživački utemeljenu doktorskom studiju, o skandinavskom modelu disertacije te o projektnom modeliranju sociolingvističkih istraživanja ruralnih i urbanih sredina.

Ozvučena knjiga sa snimkama iz hrvatskih sela Gradišća i susjednih zemalja

Ivo Szucsich

Das Kroatisches Kultur-und Dokumentationszentrum

ivo.szucsich@aon.at

Bogata zbirka zvučnih zapisa, snimljenih većinom 2012. i 2013. po hrvatskim selima Gradišća i susjedske zapadne Mađarske, bila je poticaj projektu da se prikaže bogatstvo gradišćanskohrvatske jezične baštine. Ozvučena knjiga pod naslovom “Po našu” drugi je svezak toga projekta. Ona je zapravo i dala glavni naslov projektu “Gradišćanskohrvatski govori”. Knjiga “Po našu” i pripadajući joj CD-ROM sadržava 51 zvučni zapis i odgovarajuće tekstne ispise. Svi se tekstovi, proizašli iz zvučnih zapisa organskih govora, donose u dva oblika, u dijalektološkom obliku kao “stručni zapis” i u jednostavnijem obliku kao “jednostavni zapis”, gdje nisu označeni naglasci ni neke druge podrobnosti izgovora navedene u stručnome zapisu. Ispisima je dodan tumač manje poznatih riječi. Svaki je govor na kraju popraćen opisom njegovih karakteristika koje se mogu uočiti u donesenom zvučnom zapisu, odnosno njegovu ispisu.

Knjiga je namijenjena i jezikoslovcima i zainteresiranoj široj publici.

Prozodija govora Pojatna

Mateja Šporčić
Veleučilište Baltazar Zaprešić
msporcic@bak.hr

Govor Pojatna zajedno s govorom susjednih Pušće i Kupljenova te još nekoliko manjih naselja na području Općine Pušća i Grada Zaprešića čini posebnu skupinu govora, koja je određena svojom akcentuacijom i vokalizmom. Temeljne izoglose koje dijele tu skupinu govora od njoj susjednih dijalekata i skupina govora jesu očuvanje arhaičnog naglasnog sustava (lvšićeva skupina I.1), što je razlikuje od susjednih govora na sjeveru i istoku; refleks jata i poluglasa kao vokal e-tipa, što je dijeli od govora donjosutlanskog dijalekata s njegove južne i zapadne strane; te refleks stražnjeg nazala i slogotvornoga / kao *u*, što je dijeli od ostalih govora središnjozagorskog dijalekata.

U izlaganju će se detaljnije predstaviti rezultati istraživanja govora Pojatna, kao reprezentanta navedene skupine govora, koje je provedeno u posljednjih nekoliko godina u sklopu izrade doktorske disertacije. Točnije, bit će predstavljen njegov prozodijski podsustav, čija su najizrazitija obilježja čuvanje starog naglasnog mjesta i oksitoneze tipa *že'na*, opreke po tonu na dugoj naglašenoj ultimi te opreke po kvantiteti u slogu ispred kratkoga naglašenog sloga.

Naglasna obilježja novigradskoga govora

Nataša Šprljan
Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku
Sveučilišta u Zadru
nsprljan@unizd.hr

U ovome radu bit će predstavljena naglasna obilježja čakavskog govora mjesta Novigrad kraj Zadra. Zbog višestoljetne izloženosti susjednim novoštokavskim govorima mnoge su izvorne čakavske značajke novigradskoga govora narušene i zamijenjene štokavskima. Usprkos tome, izvorno čakavska akcentuacija i naglasne osobitosti novigradskoga govora izrazito su dosljedno očuvane. Analiza i kontekstualizacija naglasnog sustava novigradskoga govora bit će izvršene na temelju građe dobivene recentnim terenskim istraživanjima. Uz opis naglasnog sustava, razmatrat će se i određene akcenatske pojave (predsonantsko duljenje, očuvanost neoakuta, preskakanje naglaska na proklitike i dr.), s naglaskom na arhaičnost novigradskog naglasnog sustava u odnosu na naglasne sustave susjednih čakavskih govora. Konačno, bit će dat uvid u naglasne paradigme u okviru pojedinih vrsta riječi.

Diahroni pogled na izbrane romanizme v pomjanskem narečnem govoru

Suzana Todorović
Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem
suzana.todorovic@upr.si

Pomjan je vasica v slovenskem delu Istre, kjer domačini ohranjajo domačo govorico šavrinskega tipa, ki skupaj s rižanskimi govori sestavlja slovensko istrsko narečje. Pomjanska narečna govorica, ki ima sicer slovensko genezo, je prepojena z romanskimi izposojenkami, ki jih Istrani slovenskega izvora že od svoje prve naselitve v Istri v 7. stoletju vseskozi prevzemajo od romansko govorečega mestnega prebivalstva, ki avtohtono biva vzdolž istrske obale. Na jezik Istranov, ki živijo v zaledju mest Koper, Izola in Piran je sprva vplivala istrska romanščina ali govorjena istrska latinščina, s prevlado Benečanov pa je slovansko-romanski jezikovni stik zaznamovalo istrskobeneško narečje, ki je bilo do konca druge svetovne vojne istrski koinè.

V prispevku podajamo diahroni prikaz rabe izbranih romanizmov. Izposojenke, ki jih je v kraju Pomjan v slovenski Istri leta 1957 zapisal dialektolog Tine Logar, smo primerjali s tistim, ki smo jih slišali od današnjih narečnih govorcev, pri čemer smo se oprli na dialektološke raziskave, ki smo jih opravili v obravnavanem kraju. V etimoloških člankih tako ugotavljamo, ali romanizme, ki so jih uporabljali vaščani pred več kot šestdesetimi leti, domačini še danes poznajo in uporabljajo. Obenem prikazujemo razširjenost izrazov v drugih krajih slovenske Istre in jih povezujemo z njihovim prvimi izvorom, ki je pretežno istrskobeneški – obstoj izraza preverjamo tudi v tržaški italijanščini, benečanščini in italijanskem knjižnem jeziku. Etimološke članke zaključujemo z navedbo zadnjega vira besede. Diahrona analiza besedja je pokazala, da večino romanizmov narečnih govorcev poznajo in uporabljajo še danes.

Leksik govora sela Zupci kod Bara

Domagoj Vidović i Ilija Vukotić
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
dvidovic@ihjj.hr; ilijavukotic@hotmail.com

U radu se obrađuje leksik govora sela Zupci kod Bara u Crnoj Gori, smještenomu u blizini negdašnje slavensko-romansko-albanske jezične tromeđe. Riječ je o najistočnijemu hrvatskomu govoru u Crnoj Gori koji je uz barski govor i šestanske govore jedini dio hrvatskoga dijalektnog kontinuuma koji graniči s albanskim. U mjesnome su se govoru odrazili različiti jezični slojevi, primjerice dalmatski (*bistjernja*, *peča*), mletački (*balota*, *baul*, *bira*), crkvenoslavenski (*lužica*), turski (*anuma*, *bilbil*, *zulufi*), albanski (*milet*, *nuno*) i njemački (*bajlag*, *befel*) itd. Ističu se usto i slavenski arhaizmi, primjerice odrazi praslavenskoga glagola věstь ‘znati’ (usp. rus. *vest’* i slov. *vedeti*) u prezentu (*vijem*, *viješ...*) i to u temeljnome značenju, ali i etnografski dijalektizmi kao što je *bedrica* ‘pršut’.

Jezični atlas pomorske i ribarske kulture Dalmacije i Kvarnera (JAPRK)

Nikola Vuletić, Vladimir Skračić i Hrvoje Bazina
Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku
Sveučilišta u Zadru

nvuletic@unizd.hr; vskracic@unizd.hr; hbazina20@unizd.hr

„Jezični atlas pomorske i ribarske kulture Dalmacije i Kvarnera” (JAPRK) interni je istraživački projekt Sveučilišta u Zadru u području lingvističke geografije, koji se provodi u Centru za jadransku onomastiku i etnolingvistiku. Cilj je projekta dvojak: prikupiti i u obliku jezičnog atlasa prikazati pomorski i ribarski leksik iz četrdeset do pedeset hrvatskih govora s područja Kvarnera i Dalmacije; prikupiti i objaviti kazivanja ispitanika o tradicionalnoj pomorskoj i ribarskoj praksi odabranih naselja. U inicijalnoj fazi provedbe projekt smo predstavili međunarodnoj znanstvenoj javnosti. S obzirom na iskustva španjolskih, francuskih i talijanskih kolega na geolingvističkim projektima istraživanja maritimnoga leksika, ta je mediteranska sredina u danome trenutku predstavljala relevantan forum za preispitivanje metodoloških i teorijskih odrednica našega projekta. Kako se faza prikupljanja i usustavljanja građe bliži kraju, središnji nacionalni skup posvećen hrvatskim dijalektima pravo je mjesto da publici drukčijih, a nama jednako važnih kompetencija predstavimo ovaj projekt, napose njegove aspekte o kojima su pozvani suditi stručnjaci u području hrvatske dijalektologije. Stoga će naše izlaganje, uz osvrt na metodološka i koncepcijska pitanja, u prvome redu biti posvećeno potencijalnome doprinosu ovoga projekta hrvatskoj dijalektologiji, ne samo u području leksika.

O kastavskom govoru u 15. stoljeću (prilog istraživanju razvoja kastavskoga govora)

Sanja Zubčić i Ivan Miškulin
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
sanja.zubcic@uniri.hr; ivan.miskulin16@gmail.com

U radu se analizira jezik *Zakona Grada Kastva od Leta 1400.* čiji je izvornik izgorio 1843. godine u požaru arhive Kastavske gospoštije. Sačuvani su kasniji prijepisi, a oni koje su objavili Franjo Rački i Lujo Margetić predstavljaju korpus za ovo istraživanje.

Cilj je ovoga rada utvrditi osnovne značajke kastavskoga govora 15. stoljeća na temelju analize jezika Kastavskoga statuta. Kastavski je statut pravni tekst, a oni su u hrvatskom srednjovjekovlju i ranom novovjekovlju pisani narodnim jezikom, bez (znatnijega) naslojavanja staroslavenskih jezičnih elemenata (Damjanović 2008). Uz nužan metodološki oprez jer je riječ o pisanom tekstu koji se po određenim značajkama razlikuje od govornoga diskursa, pravni su tekstovi ipak relevantan izvor podataka za povijesnu dijalektologiju (Ivić 1955/1956, Lukežić 2005). Stoga ćemo se u ovom istraživanju baviti onim jezičnim značajkama koje su podudarne u Kastavskom statutu i suvremenom kastavskom govoru opisanu u literaturi, ali i onima različitima. Provedena će analiza ponuditi sliku kastavskoga govora u 15. stoljeću na temelju koje će se moći utvrditi stupanj odstupanja u odnosu na suvremeno stanje i pravci njegova razvoja.

Radovi sa skupa bit će nakon recenzentskog postupka objavljeni u *Hrvatskom dijalektološkom zborniku 26* (kategorizacija časopisa A1; WoS CC, SCOPUS).

Rok za predaju rada Uredništvu *Hrvatskog dijalektološkog zbornika* je **1. ožujka 2022.** godine, a adresa e-pošte hdzbornik@hazu.hr.